

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з дисципліни
“АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ”
(для спеціалістів, магістрів)**

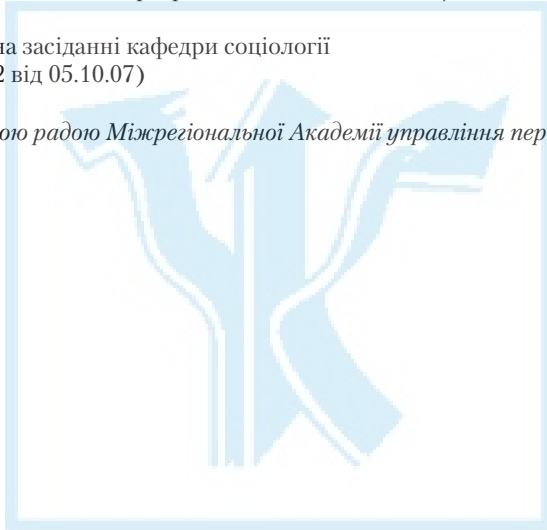
МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

Підготовлено доцентом кафедри соціології *Л. В. Лохвицькою*

Затверджено на засіданні кафедри соціології
(протокол № 2 від 05.10.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Лохвицька Л. В. Методичні матеріали до семінарських занять з дисципліни “Актуальні проблеми соціальної педагогіки” (для спеціалістів, магістрів). — К.: МАУП, 2008. — 26 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, плани семінарських занять, теми контрольних робіт, перелік питань для дискусії, список літератури, короткий словник термінів соціальної педагогіки.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2008
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Завдання побудови нових відносин між особистістю і суспільством, збереження духовної спадковості людських взаємовідносин, пошук оптимальних шляхів соціалізації, виховання, освіти, соціального захисту людини належать до першочергових завдань педагогічної науки. У зв'язку з цим зростає значення соціальної педагогіки як перспективного напрямку педагогічних знань, що досліджує шляхи зміни соціальної поведінки людини, соціальних відносин у середовищі проживання, а також вплив соціального середовища на виховання і формування особистості.

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої уваги потребує система підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів, здатних ефективно працювати з різними категоріями дітей та молоді. Таке завдання держави покликані виконати фахівці у галузі соціальної педагогіки.

Соціальна педагогіка є наукою і практикою створення системи заходів щодо оптимізації виховання особистості з урахуванням конкретних умов соціальної сфери. У цілому соціальна педагогіка розкриває значення конкретних соціально-культурних умов середовища, їх вплив на педагогічний процес і виконує роль посередника між соціальним середовищем і окремими галузями педагогічної науки.

Опановуючи курс “Актуальні проблеми соціальної педагогіки” студенти мають поглибити і розширити знання про те, що основним змістом соціальної педагогіки є організація та використання всього педагогічного потенціалу розвитку і становлення особистості (чи групи). Слід наголосити, що предметом соціальної педагогіки є процес соціалізації дітей та молоді в умовах функціонування різного соціального середовища. Тому запропоновано для вивчення такі теми: “Соціалізація як проблема соціальної педагогіки”; “Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку”; “Соціально-педагогічний захист дитинства, підтримка дитячого та юнацького руху”; “Соціально-педагогічний патронаж обдарованих дітей”; “Засоби масової комунікації в системі соціального формування особистості”. Вибір їх зумовлений потребами сучасної професійної парадигми багаторівневої підготовки соціального педагога. У своїй професійній діяльності соціальний педагог має бути детально обізнаний з основним соціальним процесом — соціалізацією; активно співпрацювати з волонтерами; здійснювати соціально-педагогічний захист дитинства, сприяти розвитку

дитячого та юнацького руху і здійснювати підтримку обдарованих дітей, вмiло залучати до цього засоби масової iнформації.

Навчальний курс "Актуальні проблеми соціальної педагогiки" спрямований на виконання таких **завдань**:

- сформуваи гуманістично зорієнтований професійний світогляд майбутнього соціального педагога, який би розумів і сприймав проблеми людей, котрі потребують допомоги;
- сформуваи цілісне і ціннісне відношення до вітчизняного історичного спадку в сфері соціальної підтримки і захисту особистості в контексті світового цивілізаційного процесу;
- розкрити актуальну проблематику сучасних моделей організації соціальної педагогічної роботи, які склалися в Україні і за її межами, визначити основи професійної соціально-педагогічної діяльності щодо педагогізації середовища, встановлення гуманних, морально здорових відносин у ньому.

Вивчення курсу передбачає оволодіння студентами певною системою теоретичних знань і практичних умінь та навичок, необхідних соціальному педагогу. Таким чином студенти повинні засвоїти **знання**:

- зі специфіки соціалізації як соціально-педагогічного явища, особливості її мега-, макро-, мезо- та мікрофакторів;
- з різних форм соціально-педагогічного впливу на особистість;
- зі специфіки формування відносин у соціальному середовищі;
- з методів, засобів і організаційних форм соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю;
- з основ волонтерської діяльності;
- з особливостей здійснення соціально-педагогічного захисту дитинства, підтримки дитячого та юнацького руху;
- з роботи з обдарованими дітьми;
- з вітчизняного та світового досвіду соціально-педагогічної діяльності.

та **вміння**:

- забезпечувати доцільне соціально-педагогічне втручання в процес соціалізації дітей, підлітків, молоді;
- надавати допомогу дітям і молоді з захисту їхніх прав;
- збирати, аналізувати, систематизувати інформацію про соціальні проблеми дітей, молоді, прогнозувати напрями їх продуктивної діяльності;
- організовувати волонтерську діяльність;

- діагностувати і правильно спрямовувати обдарованість;
- здійснювати посередницьку роботу між засобами масової комунікації і молоддю.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Науково-теоретичні основи соціалізації особистості

План

1. Чому термін “соціалізація” є базовою категорією соціальної педагогіки?
2. Загальне уявлення про соціалізацію (філософські, соціологічні, психологічні, педагогічні погляди на її сутність).
3. Людина як суб’єкт, об’єкт і жертва соціалізації.
4. Агенти, засоби і механізми соціалізації.
5. Фактори (умови) соціалізації:
 - а) мегафактори (космос, планета, світ);
 - б) макрофактори (країна, етнос, суспільство, держава);
 - в) мезофактори (етнокультурні і регіональні умови, тип поселення, засоби масової комунікації);
 - г) мікрофактори (сім’я, сусідство, мікросоціум, групи однолітків, виховні організації та ін.).
5. Соціалізація як об’єкт дослідження в науках про людину і суспільство.
6. Провідні концепції соціалізації особистості.

Ключові слова: соціалізація, сутність соціалізації, сучасні моделі соціалізації, стадії соціалізації, фактори соціалізації, механізми соціалізації (імпринтинг, наслідування, ідентифікація, рефлексія, інтеріоризація, екстеріоризація), види соціалізації, соціальне середовище, соціальна адаптація, компоненти соціальної адаптації, форми соціальної адаптації, адаптивно-розвивальна модель соціалізації.

Завдання для самостійної роботи

1. Обґрунтуйте взаємозалежність категорій “соціальне виховання” та “соціальне середовище”.
2. Визначте особливості процесу соціальної адаптації молоді в сучасних умовах.
3. На основі власних спостережень і життєвого досвіду опишіть, як здійснюється соціалізація дитини на одному з рівнів.

Теми рефератів

1. Соціалізація як проблема соціальної педагогіки.
2. Сутність процесу соціалізації на сучасному етапі.
3. Сучасні моделі соціалізації, їх характеристика.
4. Соціальне середовище як невід’ємна умова соціалізації.
5. Структура соціального середовища (макро- та мікрорівні).
6. Соціальна адаптація — складова процесу соціалізації.
7. Характеристика соціалізації дітей-сиріт в закладах інтернатного типу.
8. Роль сімейного виховання в соціалізації особистості.

Література: основна [1–3; 5; 12; 14; 15; 20; 22; 26; 28; 30; 35–37; 40];
додаткова [45; 47; 48; 51; 54; 56; 58–64]

Тема 2. Особливості організації волонтерської діяльності

План

1. Розкрити зміст понять “волонтер”, “волонтерський рух”.
2. Мотивації волонтерської діяльності.
3. Етичні питання в роботі з волонтерами.
4. Охарактеризувати оптимальні шляхи управління волонтерами у соціально-педагогічній роботі.
5. Обґрунтувати основні напрями і зміст соціально-педагогічної роботи з волонтерами.
6. Методи та критерії відбору добровільних помічників.
7. Підготовка волонтерів до здійснення благочинної діяльності.
8. Створення програм для волонтерів.
9. Оцінювання роботи волонтерів.
10. Форми стимулювання добровільних помічників.
11. Зарубіжний і вітчизняний досвід волонтерської діяльності.

Ключові слова: волонтер, волонтерство, волонтерські групи та загони, волонтерський рух, волонтерська діяльність, категорії волонтерів, мотивація діяльності волонтерів, волонтерські програми, правила в роботі з волонтерами; напрями, зміст, форми, види, методи волонтерської роботи, навчання волонтерів.

Завдання для самостійної роботи

1. Розробити програму залучення волонтерів до роботи за одним із напрямів.

2. Проаналізувати мотиви (потреби), які спонукають людей до волонтерської роботи.
3. Скласти схему основних ресурсів волонтерства і дати їм характеристику.

Теми рефератів

1. Волонтерство як феномен цивілізованого суспільства.
2. Роль волонтерського руху в розвитку української державності.
3. Людські ресурси волонтерського руху.
4. Особливості волонтерської діяльності.
5. Шляхи залучення добровільних помічників до соціальної діяльності.
6. Правила в роботі з волонтерами.
7. Основні види волонтерської роботи.
8. Проблема раціонального використання волонтерів у соціальній сфері.
9. Вирішення соціально-педагогічних проблем за допомогою волонтерів.
10. Професійна і волонтерська соціально-педагогічна робота: спільне та відмінне.

Література: основна: [4; 6; 13–15; 17; 18; 27; 31; 33; 35; 40; 43; 44];
додакова [46; 57]

Тема 3. Соціально-педагогічний захист дитинства, підтримка дитячого та юнацького руху

План

1. Проблеми соціально-педагогічного захисту дитини в контексті гуманістичної парадигми захисту прав людини.
2. Міжнародні правові документи в сфері захисту прав людини, дитини (Загальна декларація прав людини (1948 р.), Декларація про права інвалідів (1975 р.), Конвенція про права дитини (1989 р.), Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990 р.).
3. Права дітей та основні нормативні акти у сфері їх соціально-правового захисту в Україні.
4. Особливості соціально-педагогічного захисту і соціалізації вихованців закладів інтернатного типу, дитячих будинків і соціальних притулків.

5. Необхідність здійснення соціально-педагогічної підтримки дитячо-юнацького руху.

Ключові слова: соціально-педагогічний захист дитинства, Міжнародні правові документи в сфері захисту прав дитини, головні громадянські права особистості, напрями реалізації соціально-педагогічного захисту дитинства, особливості соціального захисту дітей, дитячий та юнацький рух.

Завдання для самостійної роботи

1. Виписати статті законів України, що безпосередньо стосуються захисту прав дітей, які перебувають в особливо складних і надзвичайних умовах.
2. Розробити систему піктограм для позначення основних прав дітей (малюнки, які можна використовувати на заняттях з прав дитини).
3. Підготувати соціальний проєкт “Діти потребують допомоги”.
4. Охарактеризувати діяльність дитячої або молодіжної громадської організації (за вибором): визначити мету, завдання, основні форми виховної діяльності.

Теми рефератів

1. Проблеми соціально-педагогічного захисту дитинства в контексті гуманістичної парадигми захисту прав людини.
2. Огляд міжнародних документів у сфері захисту прав дитини.
3. Головні громадянські права особистості.
4. Напрями реалізації соціально-педагогічного захисту дитинства.
5. Особливості соціального захисту і соціалізації вихованців закладів інтернатного типу, дитячих будинків, соціальних притулків.
6. Значення соціально-педагогічної підтримки дитячо-юнацького руху.
7. Недоліки та суперечності соціально-правового забезпечення охорони дитинства в Україні.
8. Соціальні суперечності процесу особистісного становлення молоді в сучасних умовах.
9. Роль громадських організацій у вирішенні соціально-педагогічних проблем.

Література: основна [1; 15; 17; 18; 20; 24; 27; 31; 35; 39; 42; 44];
додаткова [52–55; 57]

Тема 4. Соціально-педагогічний патронаж обдарованих дітей

План

1. Сутність понять “обдарована дитина”, “талановита дитина”, “виняткова дитина”, “аномальна дитина”.
2. Організація навчання і навчально-виховні заклади для обдарованих дітей.
3. Класифікація обдарованості, критерії оцінювання й методи її розвитку.
4. Провідні підходи до соціального захисту обдарованих дітей:
 - а) соціально-психологічний підхід;
 - б) соціально-інтегративний підхід.
5. Головні напрями соціально-педагогічної підтримки обдарованих дітей.

Ключові слова: обдаровані діти, структура індивідуальності обдарованої дитини, класифікація обдарованості, навчально-виховні заклади для обдарованих дітей, соціальний захист обдарованих дітей.

Завдання для самостійної роботи

На підставі аналізу різних підходів до навчання обдарованих дітей обґрунтуйте свою власну позицію, виклавши в ній принципи, форми і методи навчання обдарованих дітей, способи спілкування з обдарованою дитиною.

Теми рефератів

1. Провідні підходи до соціального захисту обдарованих дітей.
2. Навчально-виховні заклади для обдарованих дітей.
3. Дослідження структури індивідуальності обдарованої дитини.
4. Класифікація обдарованості.
5. Соціально-інтегрований підхід до підтримки обдарованих дітей.
6. Критерії оцінки та методи розвитку обдарованості.
7. Соціально-педагогічний захист обдарованих дітей.

Література: основна [1; 7–11; 15; 16; 19; 21; 23; 25; 32; 41];
додаткова [49; 50; 65]

Тема 5. Засоби масової комунікації в системі соціального формування особистості

План

1. Роль і значення засобів масової комунікації в суспільстві в цілому, в житті дітей і молоді зокрема.
2. Основні механізми впливу теле-, відео- та радіопродукції на соціальне формування особистості.
3. Особливості спілкування з телеекраном дітей і молоді різних вікових груп. Диференціація і спеціалізація програм для молоді.
4. Управління соціально-педагогічною функцією засобів масової інформації з боку духовних, громадських органів, батьків (контроль, охорона від шкідливого впливу низькопробних програм, заборона антисоціальних передач).

Ключові слова: масова комунікація, засоби масової інформації, прес-конференція, медіаосвіта, аудіовізуальна грамотність, телебачення, радіомовлення, зв'язок із громадськістю, Public relations (PR).

Завдання для самостійної роботи

1. Відвідання і зустріч з керівництвом місцевої державної теле-радіокомпанії, радіостанції з метою оцінки впливу ЗМІ на формування громадської думки щодо соціальних проблем дитинства, задоволення прав дітей на вільне висловлювання думки та отримання інформації (аналіз програм, присвячених дитячій та молодіжній тематиці; заходів, спрямованих на створення позитивного інформаційного поля, участь дітей та молоді у процесі створення ЗМІ, використання ЗМІ у сфері соціального забезпечення, місце соціальної реклами у теле- та радіомовленні тощо).
2. Розкрийте зміст і форми діяльності соціального педагога у сфері налагодження соціально-культурних зв'язків і спілкування молоді на прикладі телебачення, радіомовлення, друкованих видань.
3. Розробити сценарій проведення прес-конференції або презентації проекту (з актуальної проблеми) для ЗМІ.

Теми рефератів

1. ЗМІ як чинник соціалізації особистості.

2. Дослідження педагогічних можливостей засобів масової інформації.
3. Стан, проблеми і перспективи розвитку навчального телебачення і радіомовлення, дитячої і молодіжної періодики в Україні.
4. Зміст діяльності соціального педагога в сфері соціально-культурних зв'язків і спілкування молоді зі ЗМІ.
5. Залучення дітей до роботи в ЗМІ.
6. Використання засобів масової комунікації в сфері соціального забезпечення.

Література: основна [1; 15; 17; 18; 20; 24; 27; 31; 34; 35; 38; 40];
додаткова [46; 53; 54; 57]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Адаптація випускників інтернатних установ як соціально-педагогічна проблема.
2. Вплив соціокультурного середовища на соціалізацію студентської молоді.
3. Організація соціально-педагогічної роботи в школі.
4. Особливості професійного спілкування соціального педагога.
5. Особливості роботи соціального педагога в центрах дозвілля.
6. Особливості роботи соціального педагога в школі-інтернаті.
7. Особливості роботи соціального педагога з дітьми та підлітками девіантної поведінки в загальноосвітньому навчальному закладі.
8. Особливості соціалізації дітей з особливими потребами.
9. Особливості соціально-педагогічної роботи з важкими підлітками.
10. Особливості соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми.
11. Особливості соціально-педагогічної роботи щодо протидії жорстокому поводженню з дітьми.
12. Подолання жорстокості в дитячому середовищі.
13. Проблема адаптації дітей з функціональними обмеженнями у сучасному суспільстві.
14. Проблеми ранньої соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями.
15. Профілактика адиктивної поведінки підлітків.
16. Роль громадських організацій у вирішенні соціально-педагогічних проблем молоді.

17. Роль молодіжних об'єднань у процесі соціалізації молоді.
18. Система роботи з профілактики правопорушень та відхилень у поведінці неповнолітнього.
19. Сім'я як головний чинник соціалізації дитини.
20. Соціалізація особистості (*вказати конкретний вік*) * в процесі ігрової діяльності.
21. Соціальне виховання дітей (*вказати конкретний вік*) * як соціально-педагогічна проблема.
22. Соціально-педагогічна корекція девіантної поведінки підлітків.
23. Соціально-педагогічна робота з дітьми "групи ризику".
24. Соціально-педагогічна робота з неблагополучними сім'ями.
25. Формування гуманних стосунків у дітей-сиріт засобами гри.

** Студенти самостійно (за власним бажанням) обирають для проведення дослідницько-експериментальної роботи конкретний вік дітей*

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ДИСКУСІЇ

1. Обґрунтуйте сутність соціально-педагогічного захисту дитинства і головні напрями його реалізації в Українській державі.
2. Дайте оцінку ролі і значення засобів масової інформації в соціалізації і організації життєдіяльності дітей та молоді.
3. Дайте оцінку етносу як мікрофактора соціалізації. Вітальні та ментальні особливості соціалізації.
4. Розкрийте національні традиції родинно-сімейної соціалізації дитини у різних народів світу.
5. Охарактеризуйте вплив молодіжних субкультур на процес соціалізації підростаючого покоління.
6. Розкрийте специфічні особливості соціалізації в умовах великого міста порівняно з іншими типами поселень.
7. Розкрийте особливості сільського поселення як соціалізуючого фактора.
8. Дайте оцінку спілкуванню з мистецтвом як засобові соціалізації особистості. Виявіть його механізми.
9. Охарактеризуйте провідні світові концепції соціалізації особистості.
10. Охарактеризуйте засоби та механізми соціалізації.
11. Дайте оцінку місця і ролі сім'ї в соціалізації особистості.

12. Розкрийте специфіку соціальної реабілітації підлітків, які стали жертвами несприятливих умов соціалізації.
13. Покажіть специфіку міста, міського способу життя, урбанізації як мезофактора соціалізації.
14. Дайте характеристики соціалізації як соціально-педагогічному явищу.
15. Визначте і охарактеризуйте джерела професійної впевненості соціалізації педагога (працівника).
16. Наведіть приклади відомих вам соціальних і особистих проблем дітей, визначте їх відмінні ознаки.
17. Охарактеризуйте тенденції впливу засобів масової комунікації на життя і розвиток людини.
18. Визначте та охарактеризуйте ознаки субкультур. Субкультурні впливи на соціалізацію підлітків і молоді.
19. Покажіть роль засобів масової інформації у стихійній, відносно спрямованій та соціально контрольованій соціалізації особистості.
20. Охарактеризуйте соціальну педагогіку як інтегративну галузь знань.
21. Розкрийте сутність соціальної підтримки і захисту дітей-сиріт, втязняний та зарубіжний досвід їх надання.
22. В чому полягає сутність процесу соціалізації?
23. Визначте провідні підходи до соціально-педагогічної реабілітації дітей з обмеженими можливостями.
24. Охарактеризуйте основні типи реальних і потенційних жертв несприятливих умов соціалізації.
25. Проаналізуйте сім'ю як фактор соціалізації людини на різних вікових етапах.
26. Охарактеризуйте "Конвенцію ООН про права дитини" як основний міжнародний документ з соціально-правового захисту дитинства.
27. Охарактеризуйте найтипівші проблеми соціалізації в сучасному суспільстві у зв'язку зі зміною його структури.
28. На прикладі конкретної сім'ї спробуйте виявити напрями її взаємодії зі школою у процесі соціалізації дитини.
29. Розкрийте особливості виховних організацій як мікрофактора соціалізації. Покажіть потенціал сфер життєдіяльності (спілкування, пізнання, діяльність, гра, спорт) виховних організацій.

30. Наведіть приклади впливу на розвиток особистості соціальних чинників: родини, друзів, неформальних об'єднань.
31. Розподіліть соціальні чинники, що впливають на соціалізацію особистості, на підгрупи, визначивши ознаку: родина, сусіди, учнівський колектив, друзі, неформальні об'єднання, політика, економіка, екологія.
32. Охарактеризуйте роль соціального педагога в сучасних молодіжних організаціях України.
33. Покажіть на прикладі розуміння соціальним педагогом взаємодії об'єктивних і суб'єктивних чинників соціального середовища при формуванні особистості.
34. Наведіть приклади діяльності соціального педагога щодо оптимізації навчально-виховного процесу на рівні мікросередовища.
35. Які можливості соціального педагога при захисті прав дітей?
36. Обґрунтуйте необхідність діяльності соціального педагога з підтримки обдарованих дітей.
37. Які основні форми роботи соціального педагога з дітьми-жертвами насильства?
38. Наведіть приклади можливих неадекватних дій обдарованої дитини при взаємовідносинах із соціальним педагогом.
39. Охарактеризуйте планету і світ як чинники соціалізації особистості.
40. У чому сутність взаємодії суспільства та держави в Україні як макрофакторів соціалізації поколінь і особистості?
41. Що необхідно знати соціальному педагогові про стан і розвиток молодіжних об'єднань?
42. Форми дозвілля молоді в умовах ринкових відносин: пошуки, вирішення, проблеми.
43. Наведіть приклади діяльності соціального педагога щодо підтримки і стимулювання розвитку у підлітків уміння і навичок до самозахисту.
44. Особливості волонтерського руху в Україні.
45. Керівництво волонтерами з боку соціального педагога.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола; Заг. ред. А. Й. Капської. — К., 2002. — 164 с.*
2. *Безпалько О. В. Зміст та напрями професійної діяльності соціального педагога в загальноосвітніх закладах // Проблеми педагогічних технологій. — 2002. — Вип. 2. — С. 74–80.*
3. *Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навч. посіб. — К.: ЦНЛ, 2003. — 134 с.*
4. *Вайнола Р. Х., Капська А. Й., Комарова Н. М. та ін. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. — К.: Академпрес, 1999.*
5. *Василькова Ю. В., Василькова Т. А. Социальная педагогика: Курс лекций. — М.: Академия, 1999.*
6. *Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. — К.: Академпрес, 1999.*
7. *Вундеркинд? Это очень просто! / Сост. Х. Й. Канивец. — Рига, 1991. — 159 с.*
8. *Гильбух Ю. З. Внимание: одаренные дети. — М.: Знание, 1991. — 80 с.*
9. *Гильбух Ю. З. Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка. — К., 1992.*
10. *Гильбух Ю. З. Умственно одаренный ребенок. — К., 1992.*
11. *Гнатко М. М. Психологічні передумови роботи з обдарованими дітьми / Метод. рекомендації. — Луцьк, 1997.*
12. *Голованова Н. Ф. Социализация школьников как явление педагогическое // Педагогика. — 1998. — № 5. — С. 42–45.*
13. *Голованова Т. П., Гапон Ю. А. Волонтерство в соціальній роботі як феномен цивілізованого суспільства. — Запоріжжя, 1996.*
14. *Гуров В. Н., Селюкова Л. Я. Социализация личности: социальный педагог, семья и школа. — Ставрополь, 1993.*
15. *Денисюк О. М., Лохвицька Л. В. Вибрані питання соціальної педагогіки: Модульний курс дистанційного навчання для студ. спец. “Соціальна педагогіка” освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр”. — Переяслав-Хмельницький, 2004. — 84 с.*
16. *Зазимко О. В. Основні теоретичні підходи до визначення обдарованості // Обдарована дитина. — 1998. — № 8. — С. 5–12.*

17. *Зверева І. Д.* Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. — К.: Правда Ярославичів, 1998.
18. *Капська А. Й.* Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. — К.: УДЦССМ, 2001.
19. *Кобзар Д. С.* Обдаровані діти // Педагогіка і психологія. — 1995. — № 3. — С. 80–87.
20. *Коваль Л. Г., Зверева І. Д., Хлеб'як С. Р.* Соціальна педагогіка / Соціальна робота: Навч. посіб. — К.: ІЗМН, 1997.
21. *Комплексна* програма пошуку навчання і виховання обдарованих дітей та молоді “Творча обдарованість” / Інформ. зб. Мін-ва освіти України. — 1992. — № 3. — С. 17–21.
22. *Короткий* термінологічний словник із соціальної педагогіки, соціальної роботи / Уклад. Л. В. Лохвицька, І. І. Доброскок. — Переяслав-Хмельницький, 2007. — 144 с.
23. *Красноголов В. О.* Визначення поняття “обдарованість” у зарубіжній психолого-педагогічній літературі // Обдарована дитина. — 1998. — № 5–6. — С. 13–18.
24. *Лактионова Г. М.* Социально-педагогическая работа с молодежью в крупном городе: теоретико-методические основы. — К., 1998.
25. *Лейтес Н. С.* Об умственной одаренности. — М.: АНП РСФСР, 1960. — 215 с.
26. *Лукашевич М. П.* Соціалізація: виховні механізми і технології. — К.: ІЗМН, 1998.
27. *Лукашевич М. П., Мигович І. І., Пінчук І. М.* Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади. — К.: МАУП, 2001.
28. *Мищик Л. І.* Соціальна педагогіка: Навч. посіб. — К.: ІЗМН, 1997.
29. *Мудрик А. В.* Социальная педагогика: Учеб. пособие для студ. пед. вузов / Под ред. В. А. Сластенина. — М.: Академия, 1999.
30. *Никитин В. А.* Начала социальной педагогики: Учеб. пособие. — М.: Флинта, 1998.
31. *Овчарова Р. В.* Справочная книга социального педагога. — М.: ТЦ “Сфера”, 2001.
32. *Одаренные дети:* Пер. с англ. / Общ. ред. Г. В. Бурменской, В. М. Слущкого; Предисл. В. М. Слущкого. — М.: Прогресс, 1991. — 380 с.
33. *Підготовка* волонтерів та їх роль у реалізації соціальних проєктів / За ред. І. Зверєвої, Г. Лактіонової. — К., 2001.

34. *Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді* / О. Яременко, О. Балакірева, Н. Бутенко та ін. — К.: УІСД, 2000.
35. *Сидоров В. Н.* Деятельность социального педагога: роли, функции, умения. — М., 2000.
36. *Словник-довідник* для соціальних педагогів та працівників / За заг. ред. А. Й. Капської. — К.: УДЦССМ, 2000.
37. *Соціальна педагогіка: Курс лекцій* / Підг. В. Є. Сорочинська. — Вінниця, 2001. — С. 57–76.
38. *Соціальна педагогіка: Навч. посіб.* / За ред. А. Й. Капської. — К., 2000. — 264 с.
39. *Соціальна педагогіка: Навч.-метод. комплекс* / За ред. А. Й. Капської. — К.: ДЦССМ, 2003. — 338 с.
40. *Соціальна педагогіка: теорія і технології: Підручник* / За ред. І. Д. Звереві. — К.: ЦНЛ, 2006. — 316 с.
41. *Соціальна робота — соціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник* / Під заг. ред. І. Д. Звереві. — К.: Етносфера, 1994.
42. *Соціальна робота з молоддю в Україні: Зб. матеріалів* / За заг. ред. І. Д. Звереві. — К.: Столиця, 1997.
43. *Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах* / За ред. А. Й. Капської. — К.: ДЦССМ, 2001.
44. *Технологія соціально-педагогічної роботи: Навч. посіб.* / За ред. А. Й. Капської. — К.: УДЦССМ, 2000. — 372 с.

Додаткова

45. *Актуальные проблемы социализации девушек-подростков* / Под общ. ред. Г. М. Лактионовой. — К.: А. Л. Д., 1995.
46. *Антология социальной работы: В 5 т.* / Сост. А. Ф. Фирсов. — М.: Сварогъ; НВФСПТ, 1994–1996.
47. *Бура Н. П.* Соціальна робота: Навч. посіб. — Харків, 1996.
48. *Вихованці інтернатів про себе і своє життя* / О. М. Балакірева та ін. — К.: УІСД, 2000.
49. *Гейденбранд Каролина фон.* О душевной сущности ребенка: Реферир. пер. с нем. — Минск, 1991. — 73 с.
50. *Гмессер И.* Школа без неудачников. — М.: Прогресс, 1991.
51. *Кон И. С.* НТР и проблемы социализации молодежи. — М., 1988.
52. *Молодь і закон: Зб. нормат. актів і док.* / За заг. ред. Н. І. Косаревої. — К.: ІЗМН, 1997.

53. *Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання.* – К. – Вип. 1. – 1993; Вип. 2. – 1994; Вип. 3. – 1995; Вип. 4. – 1996; Вип. 5. – 1997.
54. *Мудрик А. В.* Введение в социальную педагогику: Учеб. пособие. – М.: Ин-т практ. психологии, 1997.
55. *Пеша І. В.* Соціальний захист дітей та сиріт, позбавлених батьківського піклування. – К., 2000.
56. *Платонова С. П.* Социальная педагогика. – СПб., 1998.
57. *Семенов В. Д.* Социальная педагогика. – Екатеринбург, 1995.
58. *Социальная педагогика: Курс лекций /* Под общ. ред. М. А. Галагузовой. – М.: Владос, 2000.
59. *Социальная педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений /* Под ред. В. А. Никитина. – М.: Владос, 2000
60. *Социальная педагогика: теория, методика и опыт исследования.* – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1989.
61. *Социальная педагогика: вопросы теории и практики.* – М., 1994.
62. *Уайт Дж.* Цілі соціального виховання особистості // *Філософ. і соціолог. думка.* – 1995. – № 9–10. – С. 181–193.
63. *Фельдштейн Д. И.* Психология становления личности. – М.: МПА, 1994.
64. *Филонов Г. Н.* Социальная педагогика: научный статус и прикладные функции // *Педагогика.* – 1994. – № 6. – С. 37–42.
65. *Чудновский В. Э., Юркевич В. С.* Одаренность: дар или испытание. – М., 1990.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Абонент соціальної служби — особа, яка звернулася за допомогою в соціальну службу “Телефон довіри”.

Авторитарне виховання — мета й основний метод підпорядкування вихованців волі вихователя. Дитина має бути слухняною, сліпо довіряти вихователеві, визнавати його накази і розпорядження єдино правильними.

Авторитарний стиль спілкування — характер міжособистісних стосунків, що ґрунтується на надмірному нав'язуванні своєї волі іншій людині.

Авторитет батьків — висока значущість особистих якостей та життєвого досвіду батьків у очах дітей, що є великою силою батьківського впливу на підростаюче покоління.

Авторитет педагога — необхідна умова успішного навчання і виховання. Зумовлюється **А. п.** загально визнаними позитивними якостями: відповідальністю, ерудованістю, великодушністю, справедливістю, принциповістю, оптимізмом, щирістю, високими суспільними ідеалами, громадянськістю, витонченою педагогічною майстерністю, зокрема вмінням поєднувати теорію з практикою.

Агресивність дітей — емоційний стан і риса характеру дитини. Характеризується імпульсивною активністю поведінки, афективністю переживань (гніву, злості, намагання заподіяти іншому травму фізично чи морально). Є наслідком негативного ставлення до них — брак любові, чуйності, поваги, надмірна суворість, зловживання покараннями.

Адаптація — пристосування людини або групи людей до нового соціального середовища, а також частково і пристосування до них цього середовища з метою співіснування та взаємодії. **А.** тісно пов'язана з процесом соціалізації, тому, як правило, вживається термін **соціальна адаптація**. Важливу роль у процесі соціальної адаптації відіграє адаптаційний потенціал особистості. Це можливості включатися в нові умови соціального середовища; тобто володіння уміннями і навичками пристосування, які людина набуває в процесі життєдіяльності. Соціальна адаптація виступає в двох формах: активній та пасивній. При активній формі людина прагне активно взаємодіяти з середовищем, впливати на його розвиток, долати труднощі та перепони, вдосконалювати суспільні процеси. За пасивної форми адаптації людина не прагне до змін дійсності, схильна до конформізму, недостатньо мобілізує свої біологічні, інтелектуальні та психологічні ресурси до пристосування в соціальному середовищі. Скажімо, у людини, яка стикнулася з певними труднощами, хворобами, екстремальними ситуаціями, може виникнути **соціальна дезадаптація**, що виявляється в різних формах девіантної поведінки.

Адиктивна поведінка — одна із форм деструктивної поведінки, яка виявляється в прагненні до відходу від реальності шляхом зміни свого психічного стану через прийом певних речовин або постійної фіксації уваги на певних предметах або видах діяльності, що супроводжуються розвитком інтенсивних емоцій.

Аксіологія виховання — орієнтація на цінності, що сприяють задоволенню потреб людини, відповідають особистим запитам і нормам у певній історичній та життєвій ситуації. Під ціннісною орієнтацією в цьому випадку слід розуміти ідеологічне, політичне, моральне,

естетичне та інше оцінювання особистістю навколишньої дійсності. **А. в.** формується під час засвоєння соціального досвіду і виявляється у цілях, переконаннях, інтересах.

Активність особистості — поведінка, яка характеризується інтенсивністю і спрямованістю, мобілізацією психічних якостей з метою досягнення певних цілей.

Асоціальна сім'я — сім'я, яка вступає у конфлікт з морально-правовими вимогами суспільства, припускається різних видів правопорушень.

Бездоглядність — негативне соціальне явище, пов'язане з відсутністю батьківського контролю і турботи про виховання дітей.

Бездоглядність дитяча — відсутність у дітей та підлітків постійного місця проживання, певних занять, сімейного чи державного піклування і систематичного виховного впливу внаслідок втрати батьків, залишення сім'ї, втечі з виховного закладу та інших причин. Особливістю дитячої бездоглядності кінця ХХ — початку ХХІ ст. є наявність у 95 % дітей одного з батьків, а у половини з них — обох батьків.

Бездомність — відсутність постійного житла в індивідів, сімей, що унеможливорює осілий спосіб життя, повноцінне соціальне функціонування.

Безпритульні діти — діти, покинуті батьками, які залишили сім'ю, дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання.

Важковиховувана дитина — така, у вихованні якої педагог стикається з труднощами під час організації і здійснення виховного процесу, в якій спостерігаються відхилення в поведінці, дитина, яка потребує відповідної уваги і зусиль вихователя для їх подолання. Зумовлена певними психофізіологічними особливостями дитини, недостатньою віковою розвиненістю її мотиваційно-вольової сфери, психічних процесів; соціально-психологічними видами розвитку її особистості.

Вихованець — 1) дитина або молода людина по відношенню до свого вихователя; людина по відношенню до організації, товариства і т. ін., від яких вона сприйняла думки, погляди, ідеї і т. ін., дитина, взята ким-небудь на виховання; 2) людина, яка вчиться або яка одержала освіту в якому-небудь навчальному закладі (училищі, університеті тощо).

Виховання — процес соціокультурного становлення і розвитку індивіда, під час якого, залежно від спрямованості впливу, відбувається засвоєння ним соціального досвіду, знань, зразків і норм поведінки, цінностей культури. **В.** — процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, що зумовлюється законами суспільного розвитку. **В.** сприяє соціальній адаптації за допомогою спеціально організованих впливів виховних закладів, форм і методів роботи в них.

Волонтер — термін “*волонтер*” в перекладі з англійської мови означає “доброволець”, це людина, яка добровільно, не послуговуючись корисливими цілями, займається діяльністю на користь суспільства, не отримуючи за це грошової винагороди. Волонтерський рух — це рух з надання безкорисної допомоги тим, хто її потребує.

Волонтерська діяльність — це шлях самопізнання і самоперевірки. Тому в добровільній роботі беруть участь різні категорії волонтерів: волонтери, які приходять за власним бажанням; спеціалісти різних галузей; спонсори; люди, які працюють у державному апараті; діти та підлітки; батьки дітей; студенти; клієнти.

Волонтерські групи та загоони об'єднують людей (дітей та молодь), які на добровільних засадах беруть участь у соціально-педагогічних програмах щодо попередження негативних явищ у молодіжному середовищі, надання допомоги різним верствам населення, соціальному становленню та інтеграції молоді в суспільство.

Громадська думка — спосіб формування й впливу масової свідомості, що виражає ставлення людей до суспільно значущих подій і фактів; важливий фактор соціальної комунікації.

Громадянство — формальний політико-правовий статус особи, який визначає належність до певної держави, підпорядкованість її законам (підданство), надає людині певні юридичні, політичні, економічні та інші права.

Група ризику — категорія людей, чие соціальне становище за певними критеріями не є стабільним, які не можуть самостійно подолати власні труднощі, що може спричинити втрату соціальної опори в житті або навіть життя.

Девіантна поведінка — дії і вчинки людей, соціальних груп, що суперечать прийнятним у суспільстві правовим чи моральним нормам і стандартам поведінки.

Деградація особистості — розпад “Я”, послаблення вищих за ієрархією рівнів у структурі особистості. Може бути пов'язана з аморальною та протиправною поведінкою особистості. Деградація

викликається також психічним захворюванням, наркоманією, алкоголізмом тощо.

Делінквентність — сукупність протиправних вчинків чи злочинів, які не відповідають формально зафіксованим юридичним нормам. **Д.** — різновид девіантної поведінки, за яку несуть карну відповідальність.

Дитина бездомна — дитина, яка не має постійного житла, що робить неможливим ведення нею осілого способу життя і повноцінного соціального функціонування. У таке становище попадають, як правило, діти з неблагополучних сімей при наявності батьків-алкоголіків, наркоманів, душевнохворих тощо. Нерідко діти тікають з дому через жорстоке або байдуже ставлення до них у сім'ї.

Дитинство — стадія життєвого циклу людини, на який продовжується становлення організму, розвиток його найбільш важливих функцій, найбільш активно здійснюється соціалізація індивіда, яка включає засвоєння певної системи знань, норм і цінностей, оволодіння соціальною роллю, що дозволяє дитині формуватись і функціонувати як повноцінному члену суспільства, цілісної особистості.

Дитяча бездоглядність — послаблення чи відсутність нагляду за поведінкою, заняттями дітей з боку батьків та осіб, які їх замінюють. Через невиконання батьками своїх обов'язків, недостатність догляду за дитиною, незабезпеченням її усім необхідним для нормального розвитку у ображеної, емоційної занедбаної дитини з'являються прагнення до бродяжництва, антигромадські погляди та звички, неуспішність у навчанні, недисциплінованість, злочинність. Бездоглядність виникає внаслідок патологічних сімейних стосунків, жорстокості, фізичних покарань, сексуальних домагань та ін.

Діти вулиці — діти, які за законом не визнані як такі, що позбавлені батьківського піклування, але фактично можуть бути визнані сиротами (соціальне сирітство), оскільки батьки з певних причин належним чином не займаються їхнім вихованням. Під поняттям **Д. в.** розуміють безпритульність та бездоглядність. Збільшення кількості **Д. в.** у першу чергу пов'язане з динамікою сімейного життя. **Д. в.**, як правило, займаються бродяжництвом, жебракуванням, проституцією, крадіжками, вживають алкогольні напої, наркотики, токсичні речовини. Вони часто стають жертвами сексуальних злочинів, залучаються дорослими до протиправної діяльності. Їхнє життя і здоров'я постійно перебуває під загрозою.

Діти педагогічно занедбані — переважно фізично і психічно здорові діти та підлітки, які стали важкими через неправильне виховання чи відсутність його протягом тривалого часу. Характерною особливістю цих дітей є прагнення задовольнити свої бажання, не рахуючись з вимогами оточуючих, колективу. Відхилення від моральної норми набувають у них стійкого характеру. Вони допускають проступки (прогули, бійки, вживання наркотичних речовин), постійно проявляють негативні риси характеру (грубість, лінощі, нечесність, брехливість, жорстокість тощо).

Діти, позбавлені батьківського піклування — особи, віком до 18 років, які залишилися без піклування одного або обох батьків у зв'язку з відсутністю батьків або позбавленням їх батьківських прав; обмеження їх у батьківських правах; визнання батьків безвісти відсутніми, недієздатними, обмежено дієздатними (перебування батьків у лікувальних закладах; відбуття покарання у вигляді позбавлення волі, перебування в місцях утримання під вартою, підозрюваних та звинувачених у скоєнні злочину, ухиленням батьків від виховання дітей чи захисту їхніх прав та інтересів; відмовою батьків забрати своїх дітей із виховних лікувальних закладів, закладів соціального захисту та ін.). Подальша доля дітей, які визначаються як позбавлені батьківського піклування, вирішується органами опіки та піклування, що функціонують при місцевих органах виконавчої влади.

Діяльність — спосіб існування, перетворення соціальної дійсності людиною, прояв соціальної активності, цілеспрямоване відображення навколишнього світу. Основними видами **Д.** є праця, гра, навчання, спілкування. Структурні компоненти **Д.**: предметний зміст і мотиви, що спонукають об'єкт до **Д.**; цілі, на досягнення яких вона спрямована, засоби і способи (операції), за допомогою яких **Д.** здійснюється, та її результати. На кожній сходинці вікового розвитку особистості визначається провідна **Д.**, виключно значуща у формуванні нових психологічних процесів, якостей, свідомості людини. Щодо об'єктів **Д.** — економічна, соціальна, громадська; співвіднесення з об'єктивним ходом історії (прогресивна, реакційна); з існуючими системами цінностей — позитивна, законна, моральна; з процесом створення і специфікою отриманого результату — творча, відтворююча. Категорія **Д.** конкретизується за сферами (трудова, дозвіллева, освітня), за соціальними формами (колективна, масова, індивідуальна), за потенціалом (нова, інноваційна, консервативна).

Обдаровані і талановиті діти — це діти з високим творчим потенціалом, високим рівнем розвитку здібностей. Обдарованість може виявлятися в різноманітних галузях діяльності по-різному.

Обдарованість — це якісно своєрідне поєднання здібностей, які забезпечують успішне виконання діяльності, широту людських можливостей (загальні здібності), розвинутий розумовий потенціал, сукупність задатків і талановитості.

Соціалізація — розглядається як набуття людьми соціального досвіду та ціннісних орієнтацій, потрібних для виконання соціальних ролей. Це процес послідовного входження індивіда в соціальне середовище, що супроводжується засвоєнням та відтворенням культури суспільства, внаслідок взаємодії людини зі стихійними та цілеспрямовано створюваними умовами її життя на всіх вікових етапах (за А. Й. Капською). Соціалізація відбувається у взаємодії дітей та молоді з величезною кількістю різних умов, що більш чи менш активно впливають на їх розвиток. Ці умови називають факторами соціалізації.

Соціальна адаптація є однією із складових процесу соціалізації особистості. Адаптація людини є складним соціально зумовленим явищем, для якого характерна діалектично суперечлива єдність трьох рівнів адаптивної поведінки людини: біологічного, психічного та соціального при проведенні визначальної ролі останньої. У широкому розумінні саме поняття адаптації розглядається як пристосування організмів до умов існування. У соціальній педагогіці категорія соціальної адаптації розуміється як процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища, вид взаємодії особистості чи соціальної групи з соціальним середовищем.

Соціальне середовище — сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), що впливають на її свідомість та поведінку.

Соціальний захист — слід розуміти як систему заходів, спрямованих на відновлення зовнішніх соціально-економічних, політичних, медико-екологічних, правових, психолого-педагогічних умов, які забезпечують на сучасному рівні виживання і розвиток дітей, на подолання ситуації, коли дії окремих осіб чи інститутів завдають безпосередню шкоду здоров'ю, психічному, моральному, інтелектуальному розвитку дитини.

Соціальний патронаж — система заходів щодо підтримки умов, достатніх для забезпечення життєдіяльності дітей сиріт та дітей,

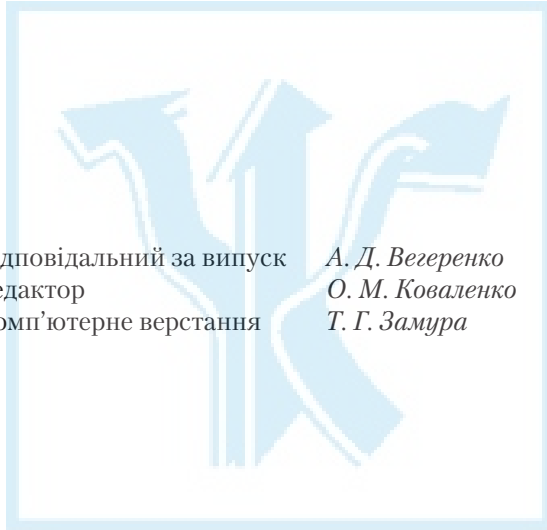
які залишилися без піклування батьків, з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їхнього соціального статусу. Соціальний патронаж передбачає організацію постійної роботи в дитячих будинках сімейного типу, інтернатах, підбір сімей, які беруть дітей-сиріт з дитячих будинків та інтернатів на вихідні та канікули до себе додому, постійну роботу фахівців з дітьми-сиротами в сім'ях опікунів тощо.

Соціально-педагогічна підтримка дитячого та юнацького руху — полягає у створенні умов для самовираження членів організації, підготовки дітей до самостійного життя, формування активної життєвої позиції, вироблення лідерських якостей, дає можливість брати участь у прийнятті рішень.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Плани семінарських занять	5
Теми контрольних робіт	11
Перелік питань для дискусії.....	12
Список літератури.....	15
Короткий словник термінів соціальної педагогіки.....	18

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *О. М. Коваленко*
Комп'ютерне верстання *Т. Г. Замура*

Зам. № ВКЦ-3682

Підп. до друку 10.11.08. Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 1,51. Обл.-вид. арк. 1,52. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*